

SZABÓ K. ATTILA
Nem hiszek a tavakban
 Erdélyi Híradó Kiadó – FISZ
 Budapest, 2025

Szarvas Melinda

Álmok, valóság, rokonok, ismerősök

Szabó K. Attila első kötete nem könnyed olvasmány. Ennek pedig nem is annyira az írásokban megjelenő témák borongóssága az oka, hanem sokkal inkább a műfaj nem szokványos színezete és az a narrációs technika, építkezés, amely e kilenc szöveget jellemzi. Merthogy Szabó K. novellái a látszólagos műfaji egyezés ellenére nem olyan könnyen és gyorsan befogadható, történetközpontú textusok, mint amilyeneket a folyóiratok és online irodalmi portálok prózái között manapság találni. A *Nem hiszek a tavakban* című kötetben olvasható alkotások egytől egyig összetett prózai művek, melyek terjedelmük és sűrűségük okán egyaránt megkövetelik az elkötelezett figyelmet. Fontos leszögezni: megéri ez az olvasói befektetés. Feltéve, hogy a szokatlan narrációs megoldások, valamint a szövegbéli világok szándékoltnan kibogozhatatlan összefonódása izgalmas irodalmi élményt jelent az adott befogadó számára.

Hogy nem a *mit*, hanem a *hogyan* lehet érdekes Szabó K. kötetében, a hátsó borítón olvasható, meglepően zavaros Selyem Zsuzsamondatok is sejtetik: „Szabó K. Attila novelláit olvasva az lehet az ember érzése, hogy semmit nem ismer igazán. Egyszerre hozza szóba és hallgatja el a dolgokat. Az ismeretlen helyeket, ahol élünk, a történeteink múltba rejtettségét, aláaknázott emberi viszonyainkat. Szür-

reális családtagok érzékeltetik, hogy fogalmunk sincs, kik vagyunk. Hogy ki tudja, mi lebeg a gyanús vizek felett.” Adódik a kérdés, hogy egy ilyen kísérőszöveg mennyiben segíti a kötet és a benne szereplő szövegek eladhatóságát, az olvasó érdeklődésének felkeltését. A probléma különösen élesen vetődik fel egy első kötetes, még nem, vagy csak kevéssé ismert szerző esetében. Ez a pár mondat nem lelkesít olvasásra, inkább elidegenít.

Csakhogy az a kötet elolvasása után nyilvánvaló, hogy felelőtlenül ajánlani Szabó K. könyvét valóban nem lehet. Így tehát az a nehézség, amit Selyem Zsuzsa mondatai közvetítenek, abszolút jogos. Noha a hátsó borító szövege önmagában nem tűnik szerencsésen megfogalmazottnak, az vitathatatlan, hogy a *Nem hiszek a tavakban* novelláihoz jó bemelegítő a Selyem-féle pár mondat. Ez a könyv nem azoknak készült, akik könnyen élvezhető olvasmányra vágnak. Inkább azok számára, akik a kortárs próza szokatlan irányában is otthonosan mozognak. A novellák megírásának módja számomra azt mutatja, hogy szerzőjük sem céloz széles közönséget. Ebből adódóan pedig a továbbiakban mérlegelendő kérdés elsősorban nem az, hogy esztétikai vagy olvasói szempontból jó vagy rossz-e a kötet, hanem hogy a saját vállalásait mennyiben teljesíti, illetve szakmailag mennyiben jól megoldottak a benne közreadott írások.

A kötet első mondata a későbbi szövegek főbb alkotóelemeit is azonnal az olvasó elé tárja: „Már egy hete a nappaliban alszom, és a nagyanyám válásáról álmodok” (5). Az álom és a családi viszonyok sérülékenységének tapasztalata határozza meg Szabó K. prózájának e kötetbeli világát. „Mióta anyám nem halt meg, mindig ezzel álmodok” (13) – így szól a második szöveg első mondata. Mind a kilenc írásból lehetne idézni olyan szöveghelyet, amely az álmot említi. Sőt, a *Nem hiszek a tavakban* nemcsak említ álmokat, hanem gyakran hosszan részletezi is azokat. Az álmok irracionális világa ekképpen összefolyik a novellákban felépített realitással, amely hatást tehát az olykor oldalnyi hosszú leírások csak erősítik, meghatározhatatlanná téve a két világ közti határt. „Este kezdte a pakolást, de a mozdulatai túl darabosak voltak. [...] Lefeküdt aludni, és hagyta a francba az egészset. [...] Az álom meg, ami mindig kidobta magából, folytatódott, hogy pakol, de alig halad [...]” (91). A rétegzettséget több novellában is fokozza az *álmodozás* jelensége („Akkor már ősz volt, és a Dögös fiú végleg lemondott az álmairól” [55]).

A világok nem hierarchizáltak, ami azért okoz gondot az olvasás során, mert a befogadó sok esetben nem kap biztos fogódzókat annak követéséhez, hogy mihez képest történik az elidegenítés. Így viszont az erre irányuló szakadatlan retorikai-narrációs játék ellehetetleníti az értelmező befogadást, s könnyen öncélúvá válik. Ezt a benyomást, a szerzői kontrollvesztettség gyanúját keltik a sután túlbonyolított, összetett mondatok, valamint a karakterek kidolgozatlansága és funkciótlan szerepeltetése (például az első szövegben az üresen, valós karakterrel fel nem ruházott Árpi és Éva név), továbbá több szövegben a párbeszéd helyett ügyetlenül használt szabad függő beszéd.

Noha a hátsó borító novelláskötetként definiálja Szabó K. Attila debütkönyvét, a *Nem hiszek a tavakban* szövegei sok esetben inkább kisregények. Amennyiben a novella műfaji követelményeit sorra vesszük, nem csak a szövegek terjedelme utal arra, hogy az Erdélyi Híradó Kiadó és a FISZ közös kiadványa nem a megnevezett rövidprózai műfajba sorolható írásokat tartalmaz. Az már talán a korábban említett világrétegzésből is kitűnik, hogy ezek a történetek nem szűk keretek között játszódnak (legyen szó tér- vagy időbeli korlátokról). Emellett hiányzik az a lezáró csattanó is, amely a novella műfajának sajátja, s ami az addigi történet logikáját megtöri vagy új végvágányra terelné. Szabó K. szövegeiben ez a kiközlentés folyamatos, s épp ezért válik ez a narrációs megoldás sok esetben már jelentésnélkülivé (ha olvasói frusztrációt okozó hatásossága nem is elvitatható). Vannak olyan szövegek is (például *A nagyanyám akartam lenni* vagy az *Invezív*), amelyek megmutatják, hogy nem csak a műfaji különbözőség miatt hiányzik a csattanó vagy az előkészített zárlat. A szerző ugyanis sok esetben nem ad el- vagy kidolgozott zárlatot a szövegeinek, nincs kifutásuk, így az ívük egy ponton csak megtörik.

Hiába a kisregény adta bővebb terjedelem, Szabó K. nem kerekíti a történeteit. A jelenetek organikus összekötése helyett csupán egy sorkihagyással jelzi a váltást, ami ugyancsak az írások világának töredezettségét hangsúlyozza. Hol a jelenet-, hol a nézőpontváltást érzékelteti ilyen módon a szerző, így az olvasónak újra és újra fel kell vennie egy korábban letett fonalat, megkeresve a korábbi fragmentumok alapján az aktuális elbeszélőt. E szempontból a legösszetettebb a *Dögös* című, ugyancsak hosszabb szöveg. Már az első oldalon bekezdésenként más szereplőn van az elbeszélői fókusz – akár olyanon is, aki

aztán a szöveg további részében nem is bukkan fel újra. A perspektíva tág: a Hargita hegyeit, az azok között utazó szereplőket mutatja. Majd drasztikusan leszűkül, s egy istálló körüli „lágyszárúak elegyedő illatát” (63) érzi egy következő jelenet szereplője. A természetközeli leírás egy tehén szempontjából van megfogalmazva. „Talán meg is feledkezne, hogy a szájának teste is van, de időről időre hagyja, hogy a többi érzéke is teret kapjon, olyankor élesebben érzi a napot, a lankás vidék légáramlatait és a böglyöket, a farka olyan kiszámíthatatlanul csap, hogy néha tényleg megöl valamit” (64). Közel kétoldalnyi szöveg után derül ki, hogy ez a leírás az egyik szereplő, egy fiú álmát közvetíti, amelyben ő mint tehén tapasztalja meg a világot.

A gyakori és éles perspektívaváltások egyértelműen írói szándék szeritiek, így a sikerültségük mérlegelése fontos kritikai szempont. Szerkezetileg a leginkább letisztult szöveg a másodikként szereplő *Fekete lyukak* című. Ebben is olvashatók hosszas álomleírások, többször változik a perspektíva az egyes szám első személyű elbeszélő narrációja és belső monológja között. Mégis, a kétféle szövegrész megkülönböztetése – a belső monológ bekezdései kurzívák – olyan olvasóbarát gesztus, amely mégsem csorbít a szöveg összetettségén.

A Szabó K. írásaiban felépített valóságok realitását – a narrációs és szerkezeti megoldások mellett – kikezdi a Selyem Zsuzsa által „szürreális családtagoknak” nevezett szereplők is. Egy szűk családi viszonyrendszer működésébe enged betekintést az imént is említett *Fekete lyukak* című szöveg. Véleményem szerint messze ez a kötet legjobban sikerült írása. Épp az az érzékenység teszi erőssé, amelyet a többi szövegben elnyom a narrációs bravúroskodásra, a folyamatos elidegenítésre tett, sokszor öncélú kísérlet. A történet középpontjában egy fiatal fiú áll, aki rákgyógyult édesanyja falujába utazik, hogy többet megtudjon arról a nőről, aki később az édesanyja lett. A körülményes megfogalmazás nem véletlen: a szülő mint ember válik szereplővé és megismerendő figurává. A *Fekete lyukak* elbeszélője azt fedezte fel anyjával kapcsolatban, hogy „egyáltalán nem ismerem őt. Mintha hamarabb lenne az anyám, mint ember” (24). Kimondottan izgalmas elgondolás egy karaktert úgy felépíteni vagy legalábbis árnyalni, hogy elveszünk belőle alapvetőnek gondolt *funkciókat*. Ebben az esetben megvan az az alap, amelyhez képest az elidegenítés megtörténik, s egy új ismeret kialakul. Szabó K. elbeszélője finoman és átélhetően tolmácsolja az anya mint ember megismerésének folyama-

tát. Hasonlót fogalmaz meg a *Camal fiai* című, ugyancsak a jobbakközül való írás, amely a *Fekete lyukak* párjának is tekinthető: ugyanaz az elbeszélői hang hallatszik, s ugyanazon családi viszonyokról hallunk. „Sokat képzelődtem azon, hogy apám hol lehet, mit csinálhat, [...] de abba nem gondoltam bele, hogy fogalmam sincs, anyám mit csinál egész nap. Mintha tényleg csak egydimenzióban élne, ahol én vagyok ez az egyetlen dimenzió” (97–98).

A *Camal fiaiban* az apa, pontosabban az ő hiányának kitöltése határozza meg a szövegvilágot. Itt nem a szülő múltjában fellelt információkkal bizonytalanítja el a szerző az addigi identitást. Az anyjával egyedül maradt fiatal fiú számára egy sorozat szereplője idézi meg az apja alakját. „Furcsa, hogy anyámmal nem a színészt hasonlítjuk apámhoz [...], hanem kizárólag Camalt, mintha létezne” (90). A karakter kvázi irracionálisát itt tehát fokozza, hogy egy, az olvasó számára eleve fikciós karakter (az elbeszélő apja) egy, a fikció világán belül is fikciós karakterhez hasonlít. A *Camal fiai* még a sokszorosan egymásra rétegzett világok ellenére is az élvezetesebb írások egyike.

Hasonló módon új vagy más fényben feltűnő rokont mutat be a kötet záró *Cseppkőbarlang* is. Ez a nagymama múltjának felelevenítésével keretet is ad a könyvnek, mivel az első szöveg ugyancsak az ő emlékét idézi meg az elbeszélő álma révén. A *Nem hiszek a tavakban* zárószövegében az efféle újradefiniált kapcsolatokhoz értelmezői útmutatót is ad az elbeszélő: „mert nem az azonosításban, hanem a viszonyban van az igazi értelem, abban, hogy két létező mivé válik az egymással történő megismételhetetlen találkozásukban” (141). E szövegek, a *Fekete lyukak*, a *Camal fiai* és a *Cseppkőbarlang* mutatják meg leginkább, hogy Szabó K. akkor a legerősebb, amikor a történet emberi súlypontjaira koncentrálnak, nem a narrációs technikára.

Szabó K. Attila kötetének kilenc szövege nem tárul fel könnyen. A szerzőnek az olvasó aktív közreműködésére kell számítnia, több írás értelmezése komoly figyelmet kíván. Az elidegenítés és a homályban hagyás tudatosan alkalmazott eszközök a feszültség fenntartására. Ezek a legerősebb darabokban kiegyensúlyozottan működnek. A kötetben a realista s az irracionálisba hajló elbeszélői hang szólamai keverednek. A *Nem hiszek a tavakban* egyedi nehézsége ellenére sem kontextus nélküli. Nem csak a Hargita mint újból és újból felbukkanó díszlet köti az erdélyi közegbe a művet. A közeli fókuszú, részletes természetleírások az erdélyi irodalom romantizáló műveit

idézük. Szabó K. helyenként a mágikus realizmussal is rokonítható írásmódja és a címben is megjelenített vizes, „elmosott” világ pedig egy kortársibb kapcsolódást is lehetővé tesz. Potozky László 2013-as *Nappá lett lámpafény* című novellakötete sok hasonlóságot mutat a most bemutatott debütkönyvvel. Részletes összevetésre itt és most nem kerülhet sor, noha tanulságokkal járó lenne.

A *Nem hiszek a tavakban* nehéz olvasmány. Szabó K. Attila prózája nem kínál sok kapaszkodót, de aki vállalja a bizonytalanságot, annak különös, összetett világot mutat.